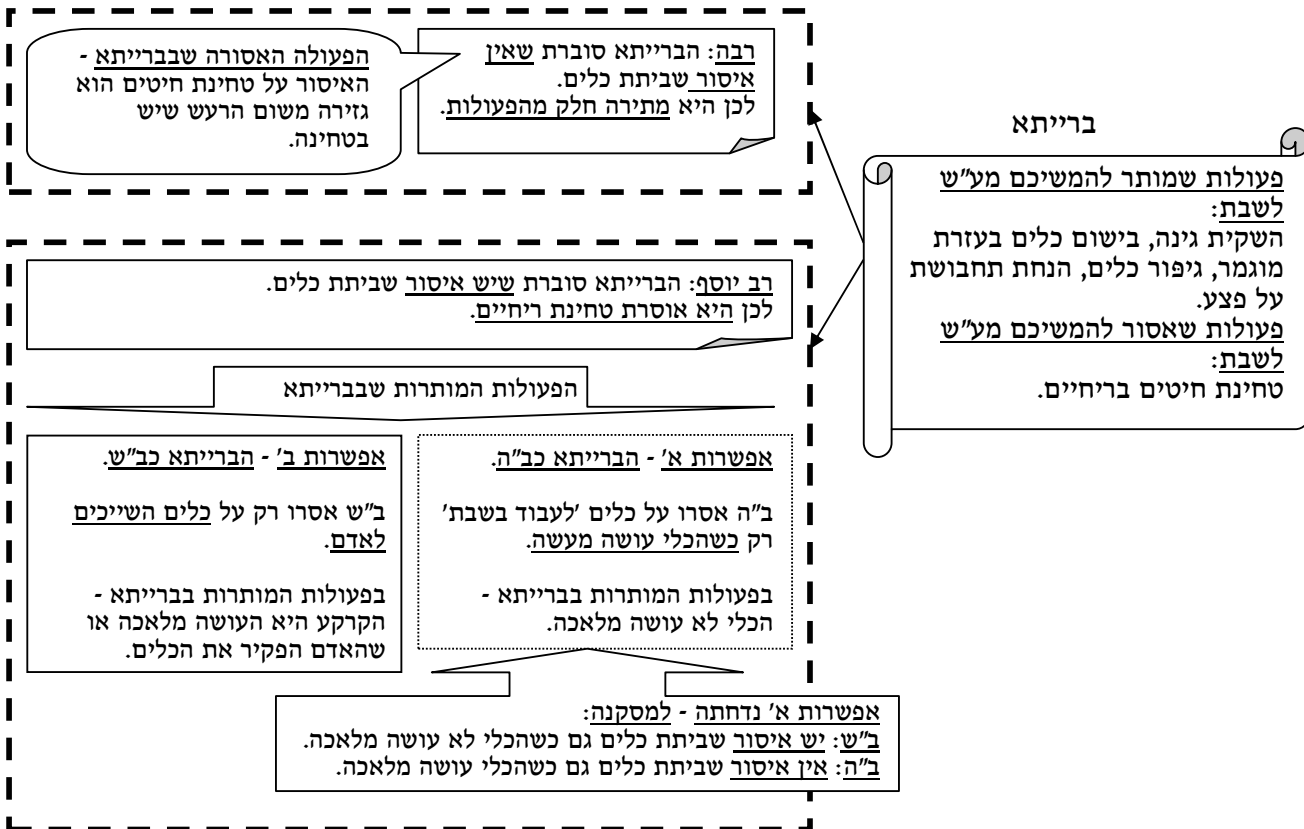
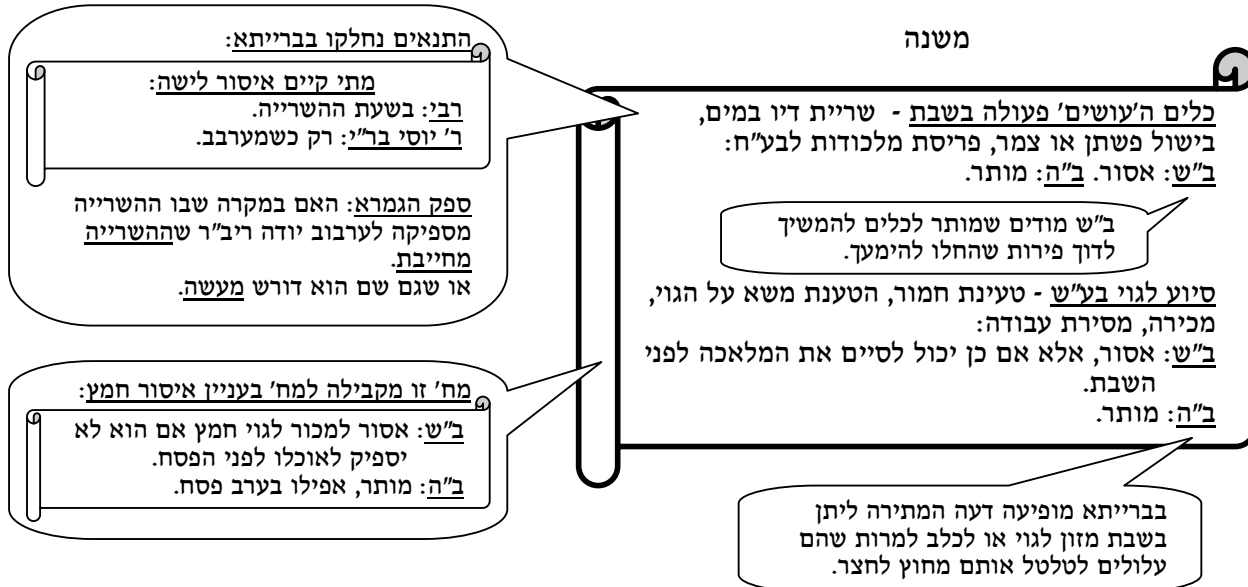

שבת יז: (המשנה) עד יט. (שד)

ביאורי מושגים
 'בכדי שיעשו' - התנאים נחלקו מה דין פעולות שנעשו בשבת. השאלה תלויה בשני משתנים מרכזיים: האם העבירה נעשתה במזיד או בשוגג, והאם הנהנה הוא עושה העבירה או אדם אחר. בחלק מהמקרים האיסור הוא 'בכדי שיעשו'. מחכים במוצ"ש את פרק הזמן שלקחה המלאכה ורק בסיומו מותר ליהנות.

ברייתא

אפשרות א': הברייתא כב"ש והאיסור הוא משום שביתת כלים.

אפשרות ב': הברייתא כב"ה והאיסור הוא גזירה שמא יחתה בגחלים.

אסור להניח מזון או מים לבישול בתנור בע"ש כדי שיתבשל בשבת, ואם עשה זאת האוכל אסור עד מוצ"ש בכדי שיעשו.

מתי לא קיים החשש 'שמא יחתה':
 1. כשהסיר הורד מהאש והוא סגור בטיט.
 2. בפשתן, בבשר גדי ובקישוא חי - הרוח מזיקה לתבשיל.
 3. במוגמר - העשן מזיק לבישום.
 4. כשהתבשיל חי והוא מסיח דעתו ממנו.

האמוראים נחלקו האם כשהרוח מזיקה לתבשיל יש צורך גם שפתח התנור יהיה מכוסה בטיט:
ר' ירמיה מדיפתא: צריך את שני התנאים.
רב אשי לגירסא א': מספיק אחד מהתנאים.
רב אשי לגירסא ב': כל מקרה של בשר בתנור מותר כל עוד הוא לא ישירות על גחלים.

ברייתא

טעם האיסור:
רש"י: מחשש שיראה כשלוחו.
טעם האיסור לר"ע:
רמב"ם: מחשש שיראה כעושה מקח.

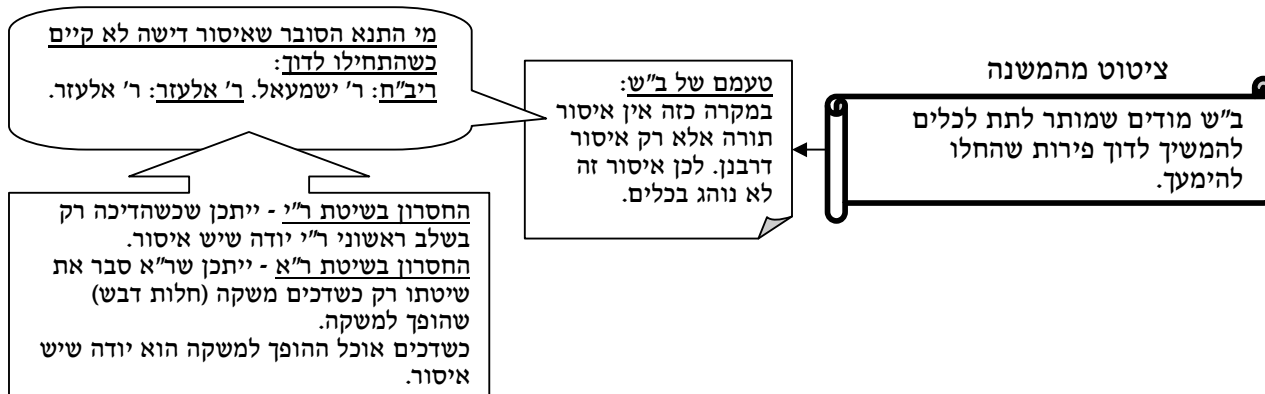
מתי מותר לתת לגוי חפץ בע"ש:
ב"ש: כשמספיק להביאו לביתו לפני שבת.
ב"ה: כשמספיק להגיע לבית הראשון שבעיר לפני שבת.
ב"ה לפי ר' עקיבא: כשמספיק לצאת מבית היהודי לפני שבת.

שבת י"ט. (שד) עד כ: (סוף הפרק)

ביאורי מושגים
מוקצה - כולם מודים שחפץ שלא ראוי כלל לשימוש הוא מוקצה, וכן שחפץ העומד לשימוש אינו מוקצה.
 ר' שמעון ור' יהודה נחלקו מה מעמד חפץ הראוי לשימוש (אובייקטיבית) אבל לא עומד כעת לשימוש (מצד דעת האדם), ר"ש סבר שאין חפץ זה מוקצה, ר"י סבר שהוא מוקצה.
 הגמרא מתייחסת למצב ביניים זה של 'ראוי ואינו עומד' כברירת המחדל ולכן היא מגדירה את המח' של ר"ש ור"י כמח' בשאלה האם יש מוקצה או אין.

ברייתות

1. אין להשכיר לגוי כלים בע"ש. ביום רביעי וחמישי מותר.
 2. **העברת דואר:**
 ביום רביעי וחמישי מותר.
 ביום שישי - מותר כשיש בית דואר קבוע או כשקצץ עם הגוי.
 3. **כביסה**
 יש לתת את הכביסה זמן המספיק לכיבוסה לפי שבת.
 4. **הפלגה באונייה ומצור על עיר:**
 מותר רק אם התחילו שלושה ימים לפני שבת.
- לפי הרמב"ם והר"ף ביום רביעי וחמישי מותר רק אם קצץ או אם יש בית דואר קבוע.
- הפלגה:** יש להודיע לגוי שאנו מעוניינים לא להפליג בשבת - ואז מותר גם אם הגוי מסרב לכך.
- מצור:** ואם התחילו ממשיכים את המצור גם בשבת. שנאמר 'עד רדתה'.

רב אסר 'מוקצה' כר"י, ושמואל התיר כר"ש (עיין ביאורי מושגים).
 תלמיד אחד פסק במקומו של רב כר"ש, ושמתו רב המנונא על כך.

נצלה כראוי - כמאכל בן דרוסאי (רש"י - 1/3 מהבישול, רמב"ם ושו"ע - 1/2 מהבישול).

משנה

מהו 'נאחזה ברוב': רב: רוב כל עץ ועץ. שמואל: כשלא צריך סיוע של זרדים להחזיק את האש.

1. אין לצלות אוכל על גחלים בע"ש - אלא אם כן הוא נצלה כראוי.
 2. אין לאפות לחם בתנור בע"ש - אלא אם כן קרמו פניה לפני שבת ר"א: דוקא אם קרם החלק הרחוק מהאש, המודבק לתנור.
 3. אין להדליק מדורה בע"ש - אלא אם כן האש נאחזה ברוב. ר"י: בפחמים מותר גם אם היא נאחזה רק בחלק מהפחמים.
- ובמדורת בית המוקד שבבית המקדש ובקרבת פסח - מותר בכל אלו ואין חוששים שיבוא לחתות.

הערות בעניין הדלקת אש בע"ש:
 1. כמה צריך להתפס במדליק עץ בודד:
 ר' חייא: רוב עוביו.
 ריב"ב: רוב היקפו.
 2. בעצים שיש עימם חומר בעירה (מרוחים בזפת או בחומרים דליקים אחרים), וכן קנים מכוונסים שהאש נתפסת בהם בקלות - אין צריך שייתפס הרוב.

הטעם שלא גזרו בקרבן פסח ובבית המוקד: העוסקים בקרבן פסח וכן הכהנים שבבית המוקד זריזים הם ואין חשש שיחללו שבת.

שבת כ: (תחילת הפרק) כא. (ש3 מהסוף)

ביאורי מושגים
חלב - ישנם מספר אברים שומנים מוקשים בבהמה שהתורה אסרתם באכילה. חומרת איסור אכילת חלב היא גבוהה ביותר שכן האוכל חלב דינו כרת.
 טעם האיסור נובע מכך שחלב קרבן בהמה היה מוקטר על המזבח (ה'אימורים') ולכן אל לנו לאכול חלק המיועד לבורא ולכן עונש האוכל חלב חמור כל כך. זו גם הסיבה לכך שחלב חיה (שלא מוקרבת על המזבח) מותר באכילה.

יש ברייתא שהוסיפה לרשימה גם צמר ושער. המשנה לא מנתה אותם כיוון שזה היה לה פשוט.

הגמרא לומדת מהברייתא שזפת ושעווה פסולים להיות שמן אבל הם כשרים להיות פתילות.

משנה
פתילות שאין מדליקים בהם:
 לכש - סיב צימרי מעץ הארז.
 חוסן - פשתן שלא הופרדו סיביו.
 כלך - משי גרוע.
 פתילת האיזן - סיב צימרי מעץ הערבה.
 פתילת המדבר - סוג של עשב ארוך.
 ירוקה שעל פני המים - ירוקת הצומחת ליד ספינות.
שמנים שאין מדליקים בהם:
 זפת - נוזל היוצא מעצים.
 שעווה,
 שמן קיק - שמואל: שמן מגרעיני צמר גפן.
 ריב"י: שמן מעוף הנקרא קיק.
 ר"ל: שמן מקיקיון דיונה.
 שמן שריפה - שמן תרומה טמא שיש לשורפו.
 אליה - השומן שבזנב הכבש.
 חלב - שומן קשיח מבהמה האסור באכילה.
נחום המדי: ניתן להדליק בחלב מבושל.

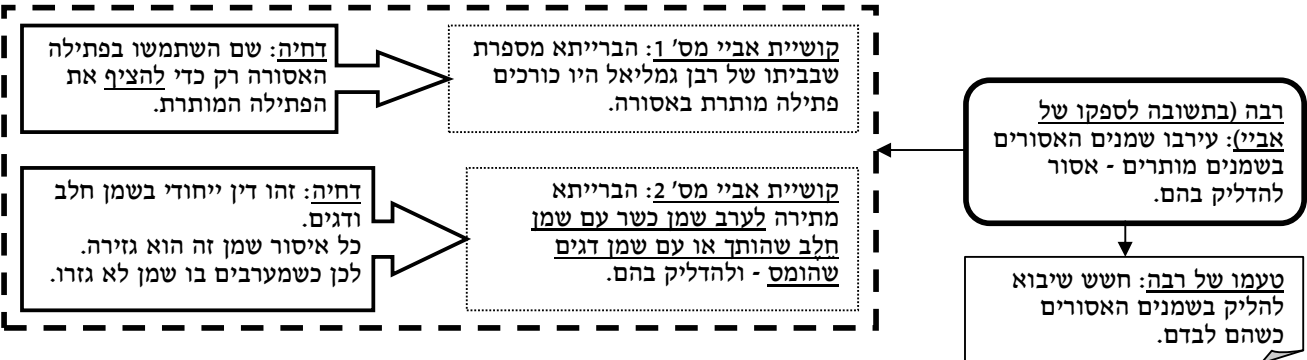
הטעם שאין מדליקים בפתילות ובשמנים אלו:
 האש לא נתפסת בפתילות אלו בצורה טובה, והשמנים אינם נמשכים אחר הפתילה.
 לכן אנו חוששים שהאדם יטה את הנר כדי לראות טוב.

ברייתות בעניין השמנים והפתילות האסורים

הטעם לאיסור במקדש: כתוב 'להעלות נר תמיד' - הנר צריך לעלות בצורה יפה.

דין זה תקף רק בנוגע למנורה. במנורות של שמחת בית השואבה ניתן היה להשתמש בשמנים ובפתילות הללו.

1. האיסור על השמנים והנרות הללו הוא רק להדליק מהן נר, לכן מותר לעשות מדורה משמנים ופתילות אלו.
 2. גם במקדש היה אסור להדליק מפתילות ושמנים אלו את נרות המנורה.

שבת כא. (ש3 מהסוף) עד כב: (ש12 מהסוף)

ביאורי מושגים

כיסוי הדם - השוחט חיה ועוף חייב לכסות את דמם. השוחט בהמה פטור מכיסוי. הטעם להבדל נעוץ כנראה בכך שבהמה נשחטת כקרבן ולכן אין לכסות את הדם משום שזה נראה כאילו מקריבה מחוץ לביהמ"ק. חיה ועוף, לעומת זאת, אינם נשחטים אף פעם כקרבן (חיה לא קריבה וקרבן עוף נמלק במקום להשחט) ולכן אין בכך משום 'שחוטי חוץ'.

הטעם לדין נר חנוכה בשבת:
אם אסור להנות מנר חנוכה - יש להתיר בשבת (כיוון שלא נהנים מהנר, אין חשש שיטה).
אם מותר להנות מהנר - יש לאסור בשבת.

הטעם לדין נר חנוכה ביום חול:
אם 'כבתה זקוק לה' (אם הנר כבה יש להדליקו מחדש) - יש לאסור ביום חול.
אם 'כבתה אין זקוק לה' - יש להתיר ביום חול.

רב הונא: אסור תמיד.
רב חסדא: מותר ביום חול ואסור בשבת.
רב/רב מתנה: מותר תמיד.

האם מותר להדליק נר חנוכה מהשמנים והנרות האסורים בשבת?

קושיה: איך ניתן לומר שאם כבתה אין זקוק לה (אין צריך להדליק מחדש) - הרי הברייתא קובעת שהנר צריך לדלוק מהשקיעה עד שתכלה רגל מהשוק - משמע שאם הנר כבה יש להדליקו מחדש!
תשובה: פרק הזמן שבברייתא הובא כדי ללמד שתי הלכות אחרות:
1. אם לא הדליק בשקיעה יכול להדליק בפרק הזמן הנ"ל.
2. יש לשים שמן בנר שיספיק לפרק הזמן הנ"ל.

ברייתא

טעמים של ב"ה: 1. מעלין בקודש ואין מורידין.
2. כנגד הימים שעברנו.
טעמים של ב"ש: 1. בדומה לפרי חג הסוכות.
2. כנגד הימים שנשארנו.

מצוות הדלקת נר חנוכה:
המצוה הבסיסית: נר בכל יום.
המהדרין: נר לכל אחד מבני הבית.
המהדרין מן המהדרין: ב"ה: מוסיף והולך, ב"ש: פוחת והולך.

ה'שמש'
רב: יש להדליק בנוסף לנר חנוכה גם נר נוסף.
ואם הוא אדם לא חשוב ויש לו גם מדורה - יכול להסתפק בכך.
הפוסקים דנו בדינו של רב:
הב"ח והרמ"א נחלקו האם מותר להנות מהאור משותף של שמש ושל נר החנוכה (הרמ"א) או שתפקיד השמש הוא רק להיכר לכך שהדלקת הנר היתה לצורך מצוה (הב"ח).
בעל המאור הוסיף שגם השיטה המתירה להנות מנר חנוכה מצריכה הדלקת שמש להיכר.

מיקום הדלקת הנר

- מיקום הנר בבית:**
בקומה ראשונה - בפתח הבית.
בקומה עליונה - בחלון.
בשעת סכנה - מניחו על השולחן.
- מיקום הנר בפתח הבית:**
א. בפתח ידליק את הנר בטפח הסמוך לפתח.
ב. האמוראים נחלקו באיזה צד יש לשים את הנר.
להלכה יש לשים אותו משמאל כדי שבכל צד של הדלת תהיה מצוה (מזוזה בימין וחנוכיה בשמאל).
- גובה הנר:**
אין להדליק נר בגובה של מעל עשרים אמה.
רבה: לכתחילה יש להדליקו בגובה של עד עשרה טפחים.

הראשונים נחלקו ביחס שבין שיטת רב אסי לשיטת רב: הר"ן: אין מח' ביניהם. הרא"ש: רב אסר שימוש קבוע, רב אסי הוסיף לאיסור גם שימוש ארעי. בעה"מ: רב אסר גם שימוש של קדושה, רב אסי אסר רק שימוש של ביזוי.

הנאה מנר חנוכה

1. רב הונא ור"ח: מותר להשתמש לאור נר חנוכה. רב: אסור להשתמש לאור נר חנוכה.
2. רב אסי: אסור לספור כסף לאור נר חנוכה.
3. רב: אסור להדליק מנר לנר. שמואל: מותר להדליק מנר לנר.

טעמו של רב אסי: כפי שאין לבזות את מצות כיסוי הדם ע"י כיסוי ברגל - כך אין לבזות את מצות נר חנוכה.

מדין זה של כיסוי הדם נלמד גם האיסור להנות מקיטוי הסוכה במשך חג הסוכות.

הערות בעניין סעיף 3

1. למסקנה המח' בין רב לשמואל תלויה בשאלה האם המצוה היא בהדלקה ('הדלקה עושה מצוה') או שהמצוה נעוצה בהנחת הנר הדלוק במקומו ('הנחה עושה מצוה').
2. הגמרא הסתפקה מהו טעמו של רב: משום ביזוי המצוה - ואז האיסור הוא רק כשמדליק בעזרת קיסם, או משום הכחשת המצוה - ואז האיסור גם כשמדליק ישירות, הגמרא מסיקה שהטעם הוא משום ביזוי וזאת כיוון שבמקדש היו מדליקים מהנר המערבי את שאר הנרות.

שבת כב: (12 מהסוף) עד כג: (2 מסוף הצרות)

ביאורי מושגים
פאה - בסיום כל קציר יש להותיר חלק שלא נקצר (החובה היא להותיר דוקא בקצה השדה) מהתורה אין שיעור לכמות שמשאירים אולם חז"ל תיקנו שיעור של 1/60.
אופי הדין - אופי דין פאה שונה מממתנת העניים - מעשר עני.
 מעשר עני הוא מתנה **מהיבול** - האדם מחויב לתת חלק מהיבול לעניים.
פאה היא מתנת קציר - האדם מחויב לתת חלק מהקציר לעניים.

דחיה: שם הטעם הוא אינו בגלל הנחה או ההדלקה אלא כיוון שבמקרים אלו לא נראה שהדלקת הנר היא לשם מצות חנוכה.

נסיונות הוכחה שנכשלו:
 1. רבא קבע שהמחזיק בידו נר חנוכה לא יצא ידי חובה - משמע שהנחה עושה מצוה.
 2. רבא קבע שהמוציא נר מביתו לפתח לא יצא ידי חובה - משמע שהדלקה עושה מצוה.

ספק הגמרא:
 האם 'הדלקה עושה מצוה', (ההדלקה היא המצוה).
 או 'הנחה עושה מצוה', (ההנחה היא המצוה).

הוכחות שנשארו למסקנה:
 1. ריב"ל קבע שאם רוצים ליעד נר דלוק לנר חנוכה יש **חובה לכבותו ולהדליקו** - משמע שהדלקה עושה מצוה.
 2. נוסח הברכה - אנו מברכים **להדליק נר** ולא להניח נר - משמע שהדלקה עושה מצוה.

למסקנה הדלקה עושה מצוה. לכן חרש שוטה או קטן שהדליקו נרות לא הועילו כלום.

הפתרונות המוצעים לאורח:
 1. אם הוא נשוי - אשתו מדליקה עליו בביתו.
 2. אם אינו נשוי - ישתתף כספית בהדלקת הנר של בעה"ב.

החייבים בנר חנוכה
 1. נשים חייבות בנר חנוכה הואיל וגם הן היו באותו הנס.
 2. אורח חייב בהדלקת נרות.

ייחודו של שמן זית
 1. כל השמנים יפים לנר חנוכה - ושמן זית המובחר ביותר.
 2. כל השמנים טובים לעישון ולגיבול דיו - ושמן זית המובחר ביותר.

ברכה על נר חנוכה
 1. **הרואה נר מברך 'שעשה ניסים'**, וביום הראשון מוסיף גם **שהחיינו**.
 2. המדליק נר מברך 'להדליק' ו'שעשה ניסים', וביום הראשון מוסיף גם **שהחיינו**.

קושיה: אם מברכים על מצוות דרבנן מדוע אין מברכים על הפרשת דמאי?
תשובות:
אביי: דמאי היא תקנת ספק ולא תקנת ודאי.
רבא: עקרונית רוב עמי הארץ מעשרים. לכן תקנת דמאי היא חומרא ולא תקנה עקרונית.

קושיה: איך ניתן לברך על נר חנוכה 'אשר קידשנו במצוותיו' הרי זוהי תקנת חכמים?
תשובות:
 1. ה' ציוונו 'לא תסור מכל אשר יורוך'.
 2. מדין 'שאל אביך ויגדך זקנך ויאמרו לך'.

רב הונא: חצר שיש לה שני פתחים חייבים להדליק חנוכה בשני הפתחים.
התוספת של רבא: דין זה תקף רק כשהפתחים בשתי רוחות שונות.

טעם הדין: משום חשד, אנשי העיר יודעים אמנם שיש עוד פתח לחצר אבל הם לא רואים אותו כעת והם יחשדו באנשי הבית שלא הדליקו.

חשד הינו מניע משמעותי בקביעת הלכות וכך מופיע בברייתא:

- ר' שמעון: החובה להותיר פאה דוקא בקצה השדה נובעת מ4 סיבות:
1. למנוע קנוניה בין בעה"ב למקורביו.
 2. למנוע בזבוז זמן מהעניים.
 3. למנוע לזות שפתים - חשד.
 4. למנוע מרמאים לטעון ש'הם כבר הניחו'.

הלכות שונות בעניין נר חנוכה

1. נר עם כמה פתילות - אם כפו קערה על הנר, והפתילות נפרדות - הן נחשבות ככמה נרות. אם הפתילות לא נפרדות - הן מדורה ואינן נחשבות אפילו כנר אחד.
2. אדם שאין לו כסף אלו מצוות קודמות - נר שבת קודם לנר חנוכה ולקידוש - משום שלום בית. נר חנוכה קודם לקידוש - משום פירסום הנס.

שכר המצוות

המקפיד ומהדר במצוות נר שבת וחנוכה - מצוות שמטרתה ליצוק קדושה לבית ולמשפחה - משפחתו מתברכת וזוכה לבנים תלמידי חכמים.

המקפיד ומהדר במצוות מזוזה - מצוה שמטרתה ליצוק קדושה בלבושי האדם - לבושו מתברכים וזוכה לטלית נאה.

המקפיד ומהדר במצוות קידוש היום - מצוה שמטרתה ליצוק קדושה בשמחת הלב (ואין שמחה אלא בין) - שמחתו מתברכת וזוכה לשפע של יינות.

שכר היחס הראוי לחכמים

האוהב ת"ח - יהיו לו בנים ת"ח.
 המכבד ת"ח - יהיו לו חתנים ת"ח.
 הירא מת"ח - יהיה ת"ח בעצמו (ואם אינו מוכשר לכך יקשיבו לדבריו כמו לדברי ת"ח).

זמן הדלקת נר שבת

למרות שהזמן העקרוני של הדלקת הנרות הוא עם חשכה - יש להקדים את הזמן (בדומה לעמוד האש שהגיע עוד בזמן של עמוד הענן) ובלבד שלא יקדים יותר מדאי.

שבת כג: (ש2 מסוף הצרות) עד כד: (המשנה)

ביאורי מושגים
הפטרה בנביא - הגמרא מזכירה שבמנחה של שבת הפטירו בנביא. הראשונים נחלקו מהי טיבה של הפטרה זו:
רש"י מסביר שהיה מנהג קדום להפטיר במנחת שבת 10 פסוקים מהנביאים, מנהג זה בוטל ע"י הפרסים. תוס' מקשה על רש"י מהגמרא במגילה (כא.) שם נקבע במפורש שאין להפטיר במנחה.
תוס' מסבירים שהמנהג היה לקרוא במנחה בספרי כתובים.

ציטוט מהמשנה

אין מדליקים בשבת שמן שרפה - שמן של תרומה טמאה.

המשנה הבאה קובעת שגם ב"ר"ט אין להדליק בשמן שריפה. מדוע ?

רבה: בשבת - מחשש שמא יטה, ב"ר"ט (שבו מותר להטות) - מחשש שיבוא להדליק בשמן זה בשבת.

רב חסדא: האיסור הוא רק ב"ר"ט שחל בע"ש.
 טעם האיסור הוא משום שאין שורפים קדשים ב"ר"ט.

הברייתא מסייעת להסברו של ר"ח.

הראשונים נחלקו האם איסור התורה של שריפת קדשים כולל גם תרומה או שזוהי תוספת של חכמים.

הזכרת קדושת היום בברכת המזון

1. **בחנוכה** אין חובה להזכיר (כיוון שזהו חג דרבנן) ואם **רוצה** **זכיר** בברכת הארץ - ההודאה (הברכה השניה).
2. **בר"ח** (שחיבו מהתורה) **חייבים** להזכיר למרות שאין בו איסור מלאכה.
3. בסעודות של ערב **תענית** אין **מזכירים**. ובתפילה מזכירים.

כל שאר הזכרות מתבצעות בברכת ירושלים (הברכה השלישית).
בחנוכה מזכירים **בהודאה**.

דין זה נלמד מההזכרה **בתפילה** המתבצעת גם היא בברכת ההודאה.

הזכרת קדושה מסוג X בתפילה שמקורה בקדושה מסוג Y

1. הזכרת חנוכה במוסף ר"ח - **רב הונא**, ורב יהודה: אין להזכיר. ר' יוחנן, ורב נחמן: יש להזכיר.
2. הזכרת ר"ח **בהפטרת השבת** - **רב**: אין להזכיר.
3. הזכרת י"ט **בהפטרת מנחה של שבת** - **רב**: אין להזכיר.
4. הזכרת י"ט בברכת מעין שבע **שביל שבת** - **ריב"ל**: אין להזכיר.
5. הזכרת **שבת** בתפילת נעילה של **יום כיפור** - **ריב"ל**: יש להזכיר.

להלכה פוסקים כריב"ל. **לכן בכל המקרים הללו חוץ מסעיף 4 מזכירים**.
 ברכת מעין 7 שונה משאר התפילות כיוון שברכת מעין 7 היא תקנה נקודתית של חכמים ולא חלק מהותי מתפילות היום.

הראשונים נחלקו ביחס לסעיף 2: **רש"י**, הרמב"ן, הרמב"ם וראשונים אחרים: כבכל המקרים האחרים מזכירים ר"ח בהפטרת שבת.
בעה"מ, תוספות וראשונים אחרים: בר"ח אין כלל תשתית להפטרה ולכן לא מזכירים ר"ח בברכת ההפטרה.

ציטוט מהמשנה

הדלקה בחלב:
ת"ק: אין מדליקים.
נחום המדי: מדליקים במבושל.
חכמים: אין מדליקים.

ההבדל בין חכמים לת"ק הוא בשאלה האם מותר
להדליק בחלב שעורב בו שמן נוסף.
 הגמרא לא הצליחה לגלות מי מביניהם הוא המתיר ומי
 הוא האוסר.